Senat Wolnego Miasta Gdańska (Sygn. 260)
Senat der Freien Stadt Danzig
Selected records of the Senate of the Free City Gdańsk
RG-15.577M

United States Holocaust Memorial Museum Archives
100 Raoul Wallenberg Place SW
Washington, DC 20024-2126
Tel. (202) 479-9717
e-mail: reference@ushmm.org

Descriptive summary

Title: Senat Wolnego Miasta Gdańska (Sygn. 260)
Senat der Freien Stadt Danzig
Selected records of the Senate of the Free City Gdańsk

Dates: 1920-1939

Accession number: 2018.48.1

Creator: Senat Wolnego Miasta Gdańska

Extent: 9 microfilm reels; 35 mm; 18,190 frames

Repository: United States Holocaust Memorial Museum Archives, 100 Raoul Wallenberg Place SW, Washington, DC 20024-2126

Languages: Polish
German
French
English

Scope and content of collection

Selected records of the Senate of the Free City Gdańsk (Senat Wolnego Miasta Gdańska): correspondence related to expulsion of Polish citizens, unlawful arrests and closures of Polish companies, notes about German attacks on Poles and Jews, German newspaper clippings, reports, telegrams, lists of the personnel of the Senate of the Free City Gdańsk, and lists of inhabitants of Gdańsk, petitions of the Association of Jewish Academics, various regulations, correspondence with the Jewish community (Synagogen Gemeinde) related to discrimination and atrocities against Jews (Germans ransacked the synagogue in Gdańsk, 500 Jews leave Gdańsk), taxes and restrictions on the disposal of Polish and Jewish property.

Administrative Information

Restrictions on access: No restrictions on access.

Restrictions on reproduction and use: R eproduction of more than 100 pages of copies of documents for researchers or other institutions requires a written permission of the General Director of the State Archives of the Republic of Poland. Publication of more than 10 complete documents in an individual work requires the written authorization of the General Director. The Museum may not publish any archival material obtained from the General Director, including specific archives under his control, on the Internet, the World Wide Web, or any other publicly accessible on-line network without the written permission of the General Director. Citation of the materials in any publication must refer to the Museum and the Polish State Archives and must include the name of the archival group and catalogue number of the originals.

Preferred citation: Preferred citation for USHMM archival collections; consult the USHMM website for guidance.

Acquisition information: Source of acquisition is the Archiwum Państwowe w Gdańsku, Poland, Sygn. 260. The United States Holocaust Memorial Museum Archives received the filmed collection via the United States Holocaust Memorial Museum International Archival Programs Division in March 2018.

Existence and location of originals: Archiwum Państwowe w Gdańsku

Processing history: Processed by Aleksandra Borecka, 2018. Finding aid formatted by Tia Smith, 2018.

Indexing terms

Greiser, Arthur, 1897-1946.
Ciraolo, Giovanni.
Rosting, Helmer.
Burckhardt, Carl.
Croix-Rouge française.
League of Nations.
Nationalsozialistische Deutsche Arbeiter-Partei.
Senat Wolnego Miasta Gdańska.
Union Internationale de Secours.
United Nations.
Atrocities--Poland--Gdańsk--History--20 century.
Polish people--Poland--Gdańsk--History--20 century.
Jews--Poland--Gdańsk--History--20 century.
Discrimination--Poland--Gdańsk--History--20 century.
Polish property--Poland--Gdańsk--History--20 century.
Gdańsk (Poland)--Foreign relations.
Germany--Foreign relations--Poland.
Poland--Foreign relations--Germany.
Poland--Politics and government--1918-1945.
Clippings (Books, newspapers, etc.)
Correspondence.

Notes.
Registers.
Reports.

CONTAINER LIST

W myśl postanowień Traktatu Wersalskiego przystąpiono do tworzenia Wolnego Miasta Gdańska. 15 listopada 1920 uroczyście proklamowano Gdańsk jako Wolne Miasto. Senat był najwyższym organem wykonawczym i zarządzającym, reprezentował interesy Wolnego Miasta Gdańska w kontaktach z Rzeczypospolitą Polską jak i Ligą Narodów. Przewodniczącym Senatu był prezydent. Po zmianie konstytucji z początkiem lat trzydziestych ilość posłów do Parlamentu (niem. Volkstag) zmniejszono do 72, z kolei Senat liczył 12 senatorów. Po wyborach 28 maja 1933 r. naziści uzyskali bezwzględną większość głosów i mandatów. Dnia 23 sierpnia 1939 r. Senat zawiesił konstytucję a głową państwa (Staatsoberhaupt) mianowano Alberta Forstera. 1 września 1939 Gdańsk został wcielony do Rzeszy. Senat był zobowiązany gwarantować prawa mniejszości narodowych i religijnych, stąd wszelkie naruszenia tych praw znajdowały odbicie w dokumentach Senatu. W zespole znajdują sięliczne materiały dotyczące dysktyminacyjnej polityki Wolnego Miasta Gdańska wobec Żydów w latach 30 XX wieku.

Nr rolki	Numer teczki i opis
1	688, Senat Wolnego Miasta Gdańska Język niemiecki, francuski 1937-39 r.. –s. 192.Wysoki Komisarz Carl Burckhardt (m.in. fotografie). Korespondencja, m. in. z Ligą Narodów.
1	1220, Senat Wolnego Miasta Gdańska język niemiecki, francuski, polski 1929-32 r.. –s. 528 „Sonstiges" Danzig-polnische Angelegenheiten – Specialia. M. in. wyrastająca akcja wysiedlania obywateli polskich z WM Gdańska
1	1329, Senat Wolnego Miasta Gdańska Język niemiecki,polski. 1937-39 r.. –s. 1476 Zażalenia i noty polskie (verschiedene Danzig-polnische Besprechungen), m. in. dot. bezprawnego aresztowania dziennikarza Gazety GdaNskiej, red. Sypniewskiego (15.09.1938, utrudnień prowadzenia interesów polskim przedsiębiorcom, zamykanie warsztatów, nieudzielanie lub cofnięcie zezwoleń na pracę, itp.).

2	2309, Senat Wolnego Miasta Gdańska Język niemiecki, polski, angielski. 1932-39 r.. –s. 562 Verschiedenes (różności). (Dotyczy m.in. porządku i program noworocznego przyjęcia u Prezydenta Senatu; interwencja w sprawie przyjęcia u Prezydenta Senatu; interwencja w sprawie bezpieczeństwa publicznego podczas wyborów w Gdańsku)
2	2312, Senat Wolnego Miasta Gdańska Język niemiecki, angielski. 1938-39 r.. –s. 50 Amerikanische Konsulat Juedische amerikanische Staatsangehoerige. Steiner (Interwencje konsulatu USA w obronie praw swoich obywateli narodowości żydowskiej)
2	2335, Senat Wolnego Miasta Gdańska Język niemiecki, angielski. 1931-38 r.. –s. 544 Verschiedenes (różności). (Dotyczy m.in. zapotrzebowania danych dot. ruchu w porcie gdańskim.)
2	2454, Senat Wolnego Miasta Gdańska Język niemiecki, angielski. 1929-38 r.. –s. 426 Schweden-Sonstiges (wzajemne dostosowanie statystyki o ruchu ludności odmownie; interwencja w sprawie naruszenia nietykalności osób - obywateli szwedzkich).
2	2550, Senat Wolnego Miasta Gdańska Język niemiecki, angielski. 1923-39 r.. –s. 90 Sonstiges – Cuba Zmiany personalne i sprawy reprezentacyjne konsulatu.
3	122, Senat Wolnego Miasta Gdańska Język niemiecki, angielski. 1936-39 r.. –s. 1528

	Präsident des Senats Arthur Greiser. Schriftswechsel mit Senator Dr Hoppenratt, mit Eisenbahn Pg. Niklas, Rundschreiben des SS mit Reichsführers SS Himmler, Schriftwechsel mit Landskulturkammer, 1936-1939. Korespondencja drugiego hitlerowskiego Prezydenta Senatu z podległymi mu instytucjami, Ligą Narodów i przedstawicielstwami RP, instytucjami żydowskimi oraz z Heinrichem Himmlerem. Gresiser był prezydentem w latach 1934-1939.
4	48, Senat Wolnego Miasta Gdańska Język niemiecki. 1926-36 r.. –s. 318 Politische Parteien, Zeitungsabschnitte/rozgrywki między partiami politycznymi a ruchem nazistowskim w świetle prasy).
4	58, Senat Wolnego Miasta Gdańska Język polski, niemiecki, angielski. 1936 r.. –s. 288 Porfall. St. Josephaus. Notatki dot. Skarg na napaść na polskich obywateli przez osoby z odznakami SA i SSS. M. in. atak mężczyzn w mundurach SA na robotników Stoczni Gdańskiej. Policja WM Gdańska nie sporządza żadnego protokołu zajścia (!). Rannego Polaka odwożą do szpitala dopiero po wielu interwwencjach. Liczne notatki w sprawie napaści na Polaków, także pochodzenia żydowskiego: Napaść na Hinca Brunona przez członka Hitlerjugend (usłyszał, że Hinc zwraca się do kolegi po polsku; 13.06.1936 r.). Inne ataki antypolskie osób z odznakami narodowosocjalistycznymi SA i SS na Polaków (np w restauracji, na ulicy). Interwencje pisemne Konsula Gen. do Prezydenta Senatu WM Gdańska w sprawie licznych (w kolejnej notatce Konsula mowa jest o 13), napaści na Polaków w czerwcu 1936 r. Korespondencja Komisarza Ligii Narodów do Senatu w sprawie licznych zajść z inicjatywy niemieckich grup narodowosocjalistycznych. Poza tym liczne wycinki z prasy niemieckojęzycznej.
4	108, Senat Wolnego Miasta Gdańska

	Język niemiecki. 1933-1934 r. –s. 826 Prezydent Senatu, dr. Rauschning. Głównie korespondencja do i od Prezydenta, np. z Gauleiterem NSDAP, Forsterem (jego towarzyszem partyjnym). Dokumentacja finansowa.
4	124, Senat Wolnego Miasta Gdańska Język niemiecki. 1938-1939 r.. –s. 626 Praesident des Senats Greiser 41-46 Kdo v. Schutzpolizei-Dienzettel betr. Bereitschft Inspektion Hendermaterial v. Herren Senatoren fuer Gaupopagandeleitung Sportgemeinde Senats, Schriftwechsel mit Kdo v. Schutzpolizei, Sttatl. Landesmuseum und mit Sicherhitsdients v. SS Reichsfuehres. Różne: wewnętrzne rozliczenia finansowe. Korespondencja krajowa.
4	634, Senat Wolnego Miasta Gdańska Język niemiecki, angielski. 1932 r. –s. 246 Jahresbericht des Hohen Kommissars fuer das Jahr 1932 ueber die Wirtschafts – und Finanlage in Danzig. M.in.raport Ligi Narodów skierowany do Wysokiego Komisarza WM Gdańska, w tym raport finansowy, dot. syt. ekonomicznej, raport przewodniczącego Zarządu Portu.
5	612, Komisarz Generalny RP w Gdańsku Język polski. 1933 r. –s. 5. Werbunek do NSDAP. Chmielewska Zofia – korespondencja do i od Komisarza Gen. (chodzi o nakłanianie Z. Ch. (Polka, patriotka) przez jej niemieckiego przełożonego do wstąpienia do partii hitlerowskiej).
5	440, Senat Wolnego Miasta Gdańska Język niemiecki, francuski. 1930-1932 r. –s. 14. Berit Island szum Voelkerbund. Korespondencja pierwszego hitlerowskiego Prezydenta Senatu, m.in. z instytucjami polskimi, Ligą Narodów, a także z lokalnymi instytucjami żydowskimi .

5	441, Senat Wolnego Miasta Gdańska Język niemiecki, francuski, angielski. 1928 r. –s. 314. Tagung des Rats. Maerz 1920. Kalendarz spotkań i rozmów. Korespondencja dot. spotkań, raportów i w sprawach międzynarodowych (polityczne, dot, przemytu opium, etc.). Korespondencja z Ligą Narodów. Protokoły dot. 49 Sesji Rady Ligii Narodów. Notatki. Telegramy. Uchwała w procesów wytaczanych przez gdańskich funkcjonariuszy kolejowych.
5	463, Senat Wolnego Miasta Gdańska Język niemiecki, francuski, angielski. 1929 r. –s. 489. LVI Ratstatung Sept. 1929 President des Senats Arthur Greiser. Schriftswechsel betr. Schutzpolizei, Sicherheitsdienst und Rundschreiben des Reichsführer SS, 1934-1939. Protokoły spotkań dot. 56 Sesji Rady Ligii Narodów w Genewie .Korespondencja m. in.z Ligą Narodów dot. współpracy z Polską.
5	457, Senat Wolnego Miasta Gdańska Język niemiecki, angielski. 1932 r. –s. 26. Abrechnung des Hohen Kommissars 1.01.1930-31.12.1930. Wydatki i rozliczenia Komisarza. Korespondencja w tj sprawie z Ligą Narodów.
5	668, Senat Wolnego Miasta Gdańska Język niemiecki, 1925-1928 r. –s. 784. Professor Dr. J.A. van Hamel (Wysoki Komisarz Ligii Narodów w Gdańsku). Korespondnecja, notatki, wycinki prasowe.
6	717, Senat Wolnego Miasta Gdańska Język niemiecki, francuski, włoski, polski, angielski 1923-1930 r. –s. 860 Projekt senatora Giovanniego Ciraolo, Prezydenta Czerwonego Krzyża we Włoszech dot. utworzenia federacji państw dla niesienia pomocy narodom dotkniętym klęską wojenną. Komentarz do projektu Raoula Monadon, Prezydenta Towarzystwa Geograficznego w Genewie. Korespondencja. Dokument dot. Protokołu Ciraolo. Dokument w tej sprawie Ligi Narodów, Geneva, wrzesień 1925. Raport 2. Sesji Komisji Ligi Narodów (Union Internationale de Secours).

	Protokół Nouvelles du Cmite International de la Croix Rouge (Czerwony Krzyż w Genewie) z 1926 r. Dokument Niemieckiego Czerwonego Krzyża w tej sprawie: Blaetter des Deutschen Roten Kreuzes Wohlfahrt und Sozialhygiene (Dziennik Niem. Czerwonego Krzyża, Opieki Społecznej i Higieny Społecznej) z września 1927 r. Inne dokumenty Ligi Narodów w spraiwe Unii Międzynarodowej Pomocy. Korespondencja.	
6	797, Senat Wolnego Miasta Gdańska Język niemiecki, polski 1928-1930 r. –s. 600 Zrównanie taryf kolejowych dla obu portów w Gdyni i w Gdańsku. Korespondencja	
7	1026, Senat Wolnego Miasta Gdańska Język niemiecki, polski 1921. –s. 14 Grenzzwischenfall Strauchhuette (naruszenie granicy koło Strauchhuette przez polskiego strażnika celnego). .	
7	1113, Senat Wolnego Miasta Gdańska Język niemiecki, polski, francuski 1931-1934. –s. 498. Beiakte-Polnischer Antrag auf Entscheidung betr. Behandlung der polnischen Minderheit in Danzig.(Wniosek mniejszości Polskiej w WM Gdańsku). Treaty Information Bulletin No 29 Feb. 1932	
7	1126, Senat Wolnego Miasta Gdańska Język niemiecki, angielski, francuski 1934-1935. –s. 672. Priesterpetitionen (Petycje kapłańskie do diecezji katolickiej w WMGdańsku, kwestia uniformów). Korespondencja. Protokół z 47. Sesji Rady Ligi Narodów (w tym petycja żydowskich akademików i gminy gdańskiej).	
7	1183, Senat Wolnego Miasta Gdańska Język niemiecki, angielski, francuski 1923; 1927. –s. 44. Danzig-polnische staatm....genheiten 2 Ratifikationerkunden betr. 1/ Abkommen zur	

	Vollstreekung von auslaeindischen Schiedsspruechen. Protokół SprawyArbitrażowej, Genewa, 24 wrzesień 1923. Konwencja dot. Wprowadzenia w Życie Postanowień Sprawy Arbitrażowej dot. Cudzoziemców, Genewa, 26 września 1927 r.
7	2051, Senat Wolnego Miasta Gdańska Język niemiecki, francuski 1935-1939. –s. 1140. Abkommen zur Einschaenkung der Herstellung und Regelung der Verteilung von Rauschgiften. Abaenderung protokoll v. 26.6.36. Bd. II. Różne, w tym dot. przemytu opium i innych substancji (Makao).
7	2169, Senat Wolnego Miasta Gdańska Język polski, niemiecki 1929-1931. –s. 174. Listen des Polnischen Personnals (60 Beamte). Lista personelu biura Senatu WM Gdańska. Aktalizacja danych (nazwiska, adresy, itp.). Korespondencja. Dziennik Personalny. Zarządzenia Prezydenta Razeczpospolitej z 31 marca 1930 r.
8	2169, Senat Wolnego Miasta Gdańska Język polski, angielski, niemiecki 1929-1931. –s. 674. Wyrok Sądu Najwyższego WM Gdańska na trzech mężczyznach: dwóch kierowców: Haeltnera i Dudata i pracownika,Grossmanna, wszyscy z Tiegenhofu. Protokół Ligi Narodów w sprawie sytuacji Żydów w WM Gdańsku z 24 sierpnia i 5 września 1935 r. Druga Petycja w sprawie sytuacji Żydów w WM Gdańsku.
8	2174, Senat Wolnego Miasta Gdańska Język niemiecki,1935-1936 r. – s. 202. Petycja żydowskich akademików w Gdańsku. Korespondencja, m. in. ONZem i Ligą Narodów w sprawie incydentów antyżydowskich w WM Gdańsku. Petycja Związku Adademików Żydowskich.
8	2175 Senat Wolnego Miasta Gdańska Język niemiecki, angielski. 1938-1939 r. – s. 84

	Korespondencja wsprawie incydentów antyżydowskich w WM Gdańsku, m. in. z Konsulatem Gen. Wlkiej Brytanii.
8	2176 Senat Wolnego Miasta Gdańska Język niemiecki, angielski, polski. 1939 r. – s. 162 Różne zarządzenia. Korespondencja z Komisrzem Generalnym RP w WM Gdańsku wsprawie popierania żydowskiej emigracji do Palestyny i zakazów sprzedaży mienia przez Żydów udających się na emigrację lub naciski – konieczność sprzedaży tegoż osobom wskazanym przez urzędników Senatu, żądanie poręczeń i wpłat na rzecz funduszu emigracji (np. 25 % kwoty sprzedawanego mienia).
8	2177 Senat Wolnego Miasta Gdańska Język niemiecki, polski. 1938-1939 r. – s. 80 Różne zarządzenia. Utrudnienia w korzystaniu ze szkół na terenie WM Gdańska dla Żydów. (wrzesień 1939).
8	2239 Senat Wolnego Miasta Gdańska Język niemiecki, polski. 1935-1937 r. – s. 880 Korespondencja w sprawach różnych. M. in. w sprawie polskiego klasztoru dominikańskiego wybudowanego na trasie kolei, z Klubem Wioślarskim, Gminą Polską.Sprawa szkoły polskiej w WM Gdańsku. Problemy z uznawaniem tytułów uzyskanych w Polskich zakładach naukowych i pracą w zawodzie wykształconych Polaków (przykład polskiej lekarki, dr Urszuli Mroczkiewicz). Wniosek o ułaskawienie więźniów. Informacja o Jarmarku Dominikańskim – utrudnienia dla polskich organizatorów. Tłumaczenia tekstów z prasy polskiej.
8	3011 Senat Wolnego Miasta Gdańska Język niemiecki, polski. 1935-1937 r. – s. 232 Lista kontrolna (odręczna) mieszkańców WM Gdańska.

9	669 Senat Wolnego Miasta Gdańska Język niemiecki,angielski, francuski. 1933 r. –s. 410 M. in. Raport Generalny Wysokiego Komisarza, Helmera Rostinga z 1 czerwca 1933 r. s. 19 (tłum. na j. ang.), aneksy do raportu Wysokiego Komisarza z 23 czerwca 1933 (j. franc.), tłum na j. ang.: (z 20 czerwca 1933 r.), Raport Prezydenta Zarządu Portu z 12 maja 1933, Uczestnictwo Gdańska w Pakatach Międzynarodowych i Umowach (czerwiec1932-maj 1933).
9	1184 Senat Wolnego Miasta Gdańska Język niemiecki,angielski. 1937-39 r.. –s. 416 M. in. Korespondencja Senatu z Brytyjskim Konsulatem Generalnym, m.in. w sprawie rozwodu Niemki z obywatelem kanadyjskim (Ontario), kwestia narodowości wspólnego dziecka). W sierpniu Anglicy opuszczają Gdańsk.
9	2006 Senat Wolnego Miasta Gdańska Język niemiecki,polski. 1930-32 r.. –s. 70. Korespondencja, m. in. w sprawie trudności i nierównego traktowania Niemców obsługiwanych przez Polaków w urzędach (np. celnym) WM Gdańska (sic!).
9	2022 Senat Wolnego Miasta Gdańska Język niemiecki, francuski, polski. 1930-32 r., 1920 r. –s. 230. Korespondencja, m. in. w sprawie trudności i nierównego traktowania Polaków nie mających dostępu do olskich szkół i możności porozumiewania się w języku ojczystym w urzędach na terenie WM Gdańska, trudności na rynku pracy (bezrobocie).
9	2171 Senat Wolnego Miasta Gdańska Język niemiecki. 1932-33 r.. s. 126. Korespondencja.
9	2172 Senat Wolnego Miasta Gdańska

	Język niemiecki, polski. 1933- 1939 r. s. 616. M.in.: Korespondencja. Wykazy liczbowe mieszkańców sąsiadujących z Rzeszą krajów. Lista antysemickich ekscesów (z adresami, sprawcy nieznani). Korespondencja z gminą żydowską (Synagogen Gemeinde) w WM Gdańsku. Tłumaczenia artykułów z NYT, Timesa w j. angielskim z 31.08.1938, 04.03.1939 (Nazis pluendern Synagoge in Danzig, 500 Juden verlassen Danzig). Korespondencja w sprawie rozruchów antyżydowskich w WM Gdańsku (pol., skargi Komisarza Generalnego RP do Senatu w sprawie strat poniesionych przez obywateli polskich, ich dyskryminacji (nakładane daniny i ograniczenia w dysponowaniu majątkiem). Zarządzenia dot. zażydzenia gdańskiej gospodarki i terenów zielonych.
9	2173 Senat Wolnego Miasta Gdańska Język niemiecki, francuski, angielski, polski. 1935 r. – s. 674. Korespondencja, m. in. ONZ i Ligą Narodów w sprawie incydentów antyżydowskich w WM Gdańsku, m. in. wywołanych przez SA.